

222.

20. Висіцька Т. Хуст. Сторінки історії та сучасність. - Ужгород: Поліграфцентр «ЛПА», 2008. - С. 66, 67.
21. Тищик Б. И. Державний устрій та законотворча діяльність Західноукраїнської Народної Республіки // Революції в Україні у XX-XXI століттях: співзвуччя епох: Матеріали I Міжнародної наукової конференції (Одеса, 18-19 листопада 2005 р.). - Одеса, 2005. - С. 41.

РЕЗЮМЕ

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ НА ЗАКАРПАТЬЕ В ПЕРВОЙ ЧЕТВЕРТИ XX СТОЛЕТИЯ

Сытник А. Н. (Донецк)

В статье сделано попытку проследить развитие идеологических направлений на Закарпатье периода первой четверти XX столетия. Особое внимание обращено на роль, которую сыграли в процессе пробуждения национального самосознания украинцев края украинские сечевые стрельцы и эмигранты с Восточной Украины.

Ключевые слова: украинские сечевые стрельцы, эмигранты с Восточной Украины, мадяризация, Гуцульская республика, идея соборности Украины.

SUMMARY

IDEOLOGICAL PROCESSES AT THE FIRST QUARTER OF THE XXth CENTURY IN TRANS-CARPATIA

O. Sytnyk (Donetsk)

In article the attempt to trace development of ideological directions on Zakarpate period of the first fourth XX age is done. The special attention is paid to that role which played in the process of awakening of national consciousness of Ukrainians of edge the Ukrainian sechevie pointers and emigrants from East Ukraine.

Key words: Ukrainian Sitch riblemen, immigrants from Eastern Ukraine, hungarilization, Gutsul Republic, the idea of the Union of Ukraine.

УДК 94 (477.82) 7965 //192/193//

ВОЛИНСЬКЕ КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО І ОПІКИ НАД ПАМ'ЯТКАМИ СТАРОВИНИ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ СПРАВИ НА ТЕРИТОРІЇ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ковальчук Т. В. (Остріг)

Дослідження історії розвитку та становлення туристичної справи є одним із найбільш результативних методів пізнання історії та культури того чи іншого народу. Особливої актуальності й ваги дослідження розвитку туризму набувають зараз – у час творчого переосмислення спадщини вчених попередніх століть, вивчення традицій наукових шкіл й, на їх підставі, формування сучасних теоретико-методологічних засад, пріоритетних завдань розвитку національного туризму.

Вагомий внесок розвиток туристичної справи на території Другої Речі Посполитої, зокрема у її адміністративно-територіальній одиниці – Волинському воєводстві, зробило Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини, що діяло в Луцьку з 1927 по 1939 рр. Між тим його діяльність ще не знайшла достатнього висвітлення в історичній

літературі. Науковий доробок дослідників про дане товариство обмежується публікаціями Н. Кінд-Войтук [11; 12], В. П'ясецького [16], І. Ковальчика [21], О. Завадської [9], в яких автори визначили основні напрями діяльності товариства, охарактеризували основні видання, які з'явилися завдяки зусиллям його членів, подали матеріали про історію створення, етапи розвитку тощо. Окремі дані про діяльність Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини зустрічаємо у працях сучасних дослідників Н. Заставецької [10], В. Дмитрука [8], О. Петровського [17], О. Михайлюка [15]. Основу джерельної бази даної праці складають матеріали фондів Державних архівів Волинської та Рівненської областей [1–7], путівники [19; 23; 24], статті у періодичних виданнях міжвоєнного періоду [22; 28].

Метою даної статті є висвітлити внесок

Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини у розвиток туризму, як на території Другої Речі Посполитої вцілому, так і у Волинському воєводстві зокрема.

На початку 20-х років значна частина етнічних земель України знаходилася поза межами УРСР. Згідно з умовами Ризького мирного договору 1921 р. Західна Волинь увійшла до складу Другої Речі Посполитої, а на її території було утворено нову адміністративно-територіальну одиницю – Волинське воєводство з центром у Луцьку [25]. Перед керівництвом польського уряду постало завдання якнайшвидшої колонізації, полонізації та інтеграції українських земель до складу Польської республіки. І одним із знарядь такої політики мав стати саме туризм.

Зародження туристичного руху на Волині науковці відносять до початку 20-х рр. ХХ ст., коли при установі «Дирекція публічних робіт» у Луцьку була вперше введена посада референта з питань туризму, а згодом при воєводській управі створено воєводську туристичну комісію [8, 24]. Однак, активний розвиток туризму в регіоні відбувався завдяки діяльності польських товариств і організацій. Найбільший внесок у розвиток туристичної галузі на території Волинського воєводства зробило Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини, яке протягом усієї своєї діяльності займалось пропагандою туризму на теренах Волинського воєводства, а також популяризувало волинський регіон серед усього населення Другої Речі Посполитої.

Ідея створення Волинського товариства краєзнавчого і опіки над пам'ятками старовини була висунута ще у 1921 р. З. Морвіцом, який активно закликав створити даного роду організацію під назвою «Товариство охорони над пам'ятками старовини» [22, 10]. Однак створене воно було лише у 1927 р. Його керівником було затверджено Францішека Ксенжпольського [16, 12]. Представляли товариство його президент чи віце-президент. Юридичну документацію, листи від імені Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини мали право підписувати лише його президент та секретар [5, арк. 12].

У 1933 р. дане товариство увійшло до складу Польського краєзнавчого товариства, яке діяло з 1906 р. у Варшаві і на початку 30-х рр. ХХ ст. стало фактично загальнопольською організацією у справах охорони культурної спадщини. У Польське краєзнавче товариство до 1933 р. влилися вже існуючі аналогічні осередки Кракова, Познані, Катовіце, Львова та багатьох інших міст тодішньої Польщі [11, 22]. Таким чином Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини фактично стало філією або відділенням Польського краєзнавчо-

го товариства. Але варто відмітити, що суттєвих змін в організаційній структурі, напрямках діяльності після даної події не відбулося.

Товариство мало центральне відділення у Луцьку, а також місцеві повітові філії у таких містах воєводства, як Острог, Кременець, Дубно, Ковель, Володимир-Волинський, Костопіль, Рівне та ін. При його відділеннях на основі статуту і під керівництвом одного із членів місцевого правління функціонували молодіжні осередки [5, арк. 9].

У різні роки своєї діяльності чисельність Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини становила від 200 до 300 і більше осіб. Зокрема, у травні 1931 р. товариство налічувало 285 членів [12, 137], а наприкінці цього ж року – 313 [1, арк. 2].

Члени товариства об'єднувалися у секції. Зокрема, у ньому діяли наступні секції – туристична, краєзнавча, природоохоронна, музейна та ін. Вони створювались за погодженням воєводської ради товариства, мали дотримуватись принципів та положень його статуту, подавати воєводській раді інформацію про кількість членів, здавали річні звіти про свою діяльність [6, арк. 9].

Для підтримки зв'язків з усіма своїми осередками Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини проводили щорічні та щопіврічні з'їзди делегатів цих осередків. На даних з'їздах зазвичай ухвалювали програму діяльності товариства, обговорювалися і затверджувалися річні звіти воєводської ради з діяльності організації за попередній рік, затверджувався річний бюджет, обговорювалися методи популяризації та пропаганди туристично-краєзнавчого руху в регіоні. На з'їздах також приймали у почесні члени товариства [5, арк. 9].

Діяльність Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини була вигідною та зручною для правлячої політичної еліти Другої Речі Посполитої. Адже саме завдяки його діяльності велась популяризація та пропаганда польської культури, вагомим засобом утвердження якої, була саме туристично-краєзнавча робота даного товариства. Вона здійснювалась шляхом розробки та організації різноманітних туристичних маршрутів, внутрішньорегіональних та міждержавних поїздок як для членів Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини, так і для широкого кола громадськості, особливо – для шкільної молоді. Товариство також було організатором курсів у сфері туризму, проводило з'їзди, конференції, на яких розглядалися питання розвитку та пропаганди туризму. Метою усіх вищеперерахованих заходів було виховання населення у дусі «пропольського» патріотизму, насадження твердженень, що волинська земля є одвічною складовою Польщі,

постійно лунав заклик вивчати волинський регіон в історичному закономірному зв'язку з минулим Другої Речі Посполитої [11, 26].

Улітку 1928 р. товариство організувало екскурсію до Кременця та Почаєва для учнів Луцької гімназії. Наступного року відбулась туристична поїздка екскурсантів з Луцька до Польщі, в ході якої вони відвідали історико-культурні об'єкти республіки. В 1931 р. зусиллями Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини були організовані екскурсійні поїздки до Острога, Мізоча, Дерманя, Ковеля, Тернополя, Несвіча, Корця, Кременця, Вишнівця, Янкової Долини, а також до столиці Другої Речі Посполитої – Варшави [12, 138].

Протягом 1934–1936 рр. товариством було проведено 10 екскурсій краєзнавчого характеру, у яких взяло участь 826 осіб [9, 83].

У 1935 р. Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини спільно із Волинським товариством приятелів науки організувало екскурсію за туристичним маршрутом Луцьк–Дубно–Броди–Підгірці–Золочів–Тернопіль–Микулинці–Теребовля–Копичинці–Чортків–Гірне–Заліщики. Екскурсанти в ході поїздки мали змогу ознайомитися з релігійними, архітектурними, історичними, культурними пам'ятками, а також помилуватися чудовими краєвидами регіону [12, 138].

Варто відмітити, що під час екскурсій було зроблено багато фотознімків. Протягом 1927–1930 рр. члени товариства передали Головній раді Польського Краєзнавчого товариства копії всіх фотографій, що знаходились у бібліотеці товариств [9, 85].

Досліджуване товариство співпрацювало із різними туристичними бюро із інших регіонів Другої Речі Посполитої. Найбільш плідною була його співпраця із туристичними бюро «Орбіс» та «Францпол». Спільними зусиллями вони організовували поїздки за кордон. Зокрема, у 1930 р. було здійснено чотирьохтижневу туристичну подорож, у ході якої було відвідано Сербію, Боснію, Герцеговину, Чорногорію, Далмацію, Альпи. Участь у ній взяло 30 осіб. Коштувала дана подорож 750 злотих із однієї людини.

Туристам також пропонувалось за 325 злотих здійснити десятиденну подорож за туристичним маршрутом «Рига–Таллін–Хельсінґфорс–Стоцьк–Хелм–Вісбл», а ще для жителів Волинського воєводства організовувались тури до Венеції, Флоренції, Риму, Кракова, у міста Греції та Югославії [5, арк. 3].

За сприяння даного товариства організовувались екскурсії і для приїжджих туристів. Зокрема, улітку 1930 р. Волинь відвідали гімназисти та учителі із Варшави, які були православного віросповідання. Вони поставили собі

за мету здійснити прощу до православної святині – Почаївської Лаври. Окрім Почаєва, екскурсанти-паломники відвідали Кременець та Острог. Екскурсанти із Варшави побували в усіх православних закладах даних міст, а також здійснили екскурсію по інших визначних пам'ятках історії та культури краю. Екскурсантка Віра Блюменталь невдовзі після поїздки написала статтю, у якій описала свої враження від побаченого: «...ми побачили багато нового, велично-церковного» [13, 84]. Наступного року було знову прийнято гостей із столиці Другої Речі Посполитої. Їм було організовано туристичну поїздку до Янкової Долини та Рокитного.

Відвідували Волинь і туристи із сусідніх воєводств – Поліського, Тернопільського, Львівського тощо.

Волинське краєзнавче товариство і опіки над пам'ятками старовини протягом своєї діяльності брало участь у загальнодержавних, регіональних з'їздах, які були присвячені питанням розвитку туристичної галузі. Зокрема, представники товариства взяли участь у таких з'їздах: Загальнопольському з'їзді підтримки розвитку туризму і туристичного промислу (17 березня 1931 р., Варшава), з'їзді референтів туризму (2–3 липня 1931 р., Тернопіль), загальних з'їздах відділів Польського краєзнавчого товариства у Рівному та Сарнах. Представники Волинського товариства краєзнавчого і опіки над пам'ятками старовини брали також участь у конференції з питань навчання платних екскурсантів, яка відбулась 13 грудня 1931 р. у Варшаві [1, арк. 3].

До однієї із форм популяризації туристичного руху було проведення виставок. Досліджуване товариство зробило вагомий внесок у їх організацію. Саме завдяки членам Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини у 1930 р. було створено воєводський виставковий комітет Міжнародної виставки комунікації і туризму під керівництвом волинського воєводи Я. Слешинського, проведення якої мало відбуватися у Познані цього ж року. Товариство також брало участь у туристично-комунікативній виставці «День Волині», що відбулась того ж року також у Познані. У період з 16 квітня по 3 травня 1931 р. зусиллями Волинського краєзнавчого товариства і охорони пам'яток старовини було проведено туристично-краєзнавчу виставку [9, 84]. В травні 1932 р. за сприяння членів товариства було проведено виставку у Луцьку «Краєвиди Польщі». Виставка складалась із таких відділів: живопис, графіка, фотографія, архітектура, природничий відділ тощо [4, арк. 3]. Протягом 1934–1936 рр. члени товариства взяли участь у трьох виставках, де було продемонстровано цікаву інформацію про Волинь: листівки, фотографії з краєвидами різних місцевостей регіону.

Починаючи із 1933 р. члени Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини щороку брали участь у Волинських торгах, що проходили у Рівному [9, 84].

Ще однією із форм пропаганди та популяризації туризму серед населення Волині у товаристві було видавництво туристичних путівників, буклетів, інформаторів, листівок, туристичних карт тощо. Зокрема, у 1929 р. представники Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини взяли участь у виданні праці «Pustrowany przewodnik po Wołyniu» («Лістрований путівник по Волині») М.Орловича [23], який на той час займав посаду референта з питань туризму в Міністерстві публічних робіт у Варшаві. Це був перший путівник по Волині, який, крім загальних відомостей, включав декілька туристичних маршрутів, в ньому містився опис місць Волинського воєводства, котрі, на думку автора, обов'язково потрібно відвідати [17, 296].

У 1934 р. досліджуваним товариством, тиражем 10 тис. примірників, було видано пізнавальну брошуру про Волинь, написану тодішнім директором Волинського музею у Луцьку Ю.Дуткевичем, у якій автор описав природні та історико-культурні туристичні ресурси Волинського воєводства [8, 24].

У 1937 р. зусиллями Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини було видано 20 різновидів листівок, загальною кількістю кілька тисяч примірників [8, 25]. Товариство також розробляло та видавало туристичні карти по залізничних станціях [9,

85].

Пропаганда туризму членами Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини велась і шляхом видавництва, повідомлень та оголошень у періодичних виданнях, газетах, брошурах тощо [6, арк 8]. У них розміщувалась інформація про заплановані поїздки, а також описувались міста, які пропонувалось відвідати, вміщувались їх фотографії тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що діяльність Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини була тісно пов'язана з основними векторами внутрішньої політики Другої Речі Посполитої, внесок його у розвиток туризму як волинського регіону, зокрема, так і Польської республіки в цілому, значний та вагомий. Діяльність даного товариства була спрямована на пропаганду та популяризацію туристичної галузі шляхом проведення численних екскурсій, організації різноманітних курсів з метою підготовки спеціалістів для сфери туризму, розробки туристичних маршрутів, а також видавництва путівників, листівок, буклетів, інформаторів, у яких описувалась туристична інфраструктура Волинського воєводства, розміщували різноманітна інформація туристичного характеру. Саме завдяки діяльності Волинського краєзнавчого товариства і опіки над пам'ятками старовини туристична справа у Волинському воєводстві перебувала на досить високому рівні розвитку.

1. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. 46 «Волинське воєводське управління». – Оп. 1. – Спр. 3337 «Wołyńskie Towarzystwo krajoznawcze i Opieki nad Zabytkami Przesłości (1929)».
2. ДАВО. – Ф. 46 «Волинське воєводське управління». – Оп. 8. – Спр. 707 «Sprawozdanie Zarządu Wołyńskiego Towarzystwa krajoznawczego i opieki nad zabytkami Przesłości z działalności za rok 1931 (12.04.1932)».
3. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 159 «Списки громадських організацій на Волині».
4. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 1033 «Списки громадських організацій на Волині».
5. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 1842 «Sprawozdanie Wołyńskiego Towarzystwa krajoznawczego i Opieki nad zabytkami Przesłości za rok 1932».
6. ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 2025 «Sprawozdanie Wołyńskiego Towarzystwa krajoznawczego i Opieki nad zabytkami Przesłości».
7. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 160 «Особистий фонд Якуба Гофмана». – Оп. 1. – Спр. 70 «План лекцій по історії Волині, розроблений Волинським товариством приятелів науки».
8. Дмитрук В. Зародження туристичного руху на Волині / В. Дмитрук. // Минуле та сучасне Волині та Полісся: Ковель та ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської науково-історичної конференції, присвяченої 12-й річниці Незалежності України та 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк: [б.н.в.], 2003. – С.24–25.
9. Завадська О. Туризм як один із напрямків діяльності краєзнавчих товариств у 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства / О. Завадська. // Волинь: Історія і сучасність. Жидичин крізь віки. Матеріали IV науково-практичної, історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 780-ти річчю села Жидичина Ківерцівського району. – Луцьк: [б.н.в.], 2007. – С.82–89.
10. Заставецька Н. Пам'яткоохоронний аспект діяльності польських громадських організацій і товариств на західноукраїнських землях / Н. Заставецька. // Наукові записки Тернопільського націо-

- нального педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2008. – Вип.3. – С.240–246.
11. Кінд-Войтюк Н. Наукові товариства Другої Речі Посполитої у дослідженні історії та пам'яток Волинського воєводства (1921–1939 рр.) / Н. Кінд-Войтюк. // Краєзнавство. – К.: [б.н.в.], 2008. – Вип.1-4. – С.22–27.
 12. Кінд-Войтюк Н. Участь науково-громадських товариств Другої Речі Посполитої у дослідженні історії та пам'яток Волинського воєводства (1921–1939) / Н.Кінд-Войтюк. // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки: Історичні науки. – Луцьк: [б.н.в.], 2001. – Вип.5. – С.136–140.
 13. Ковальський М. Варшавський часопис «Воскресное чтение» (1924–1939 рр.) про минуле і тогочасне м. Острога і Волині / М. Ковальський. // Матеріали IV науково-краєзнавчої конференції «Остріг на порозі 900-річчя». – Остріг: [б.н.в.], 1993. – С.74–86.
 14. Мандзюк Ф. У двадцятих роках з 30 тисяч жителів Луцька були євреї / Вісник і К. № 21. – 21 травня 2009. – С.9.
 15. Михайлюк О. Історичне краєзнавство на Волині в 1921–1939 рр. / О. Михайлюк. // Волинський музей. Історія і сучасність. Тези і матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю Волинського краєзнавчого музею і 45-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки. 16–17 червня 1994 р. – Луцьк: Ініціал, 1998. – С. 7–8.
 16. П'ясецький В. Видавнича діяльність Волинського відділення Польського товариства краєзнавчого в 1927–1939 роках / В. П'ясецький. // Минуле і сучасне Волині. Краєзнавство: історія, здобутки та перспективи. Тези доповідей та повідомлень II регіональної «Велика Волинь» та VI обласної історико-краєзнавчих конференцій, 8–10 жовтня 1992 р. – Луцьк: [б.н.в.], 2002.
 17. Петровський О. Пам'яткоохоронна справа у міжвоєнній Польщі як внутрішньополітичний чинник / О. Петровський. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім.В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: [б.н.в.], 2003. – Вип.3. – С.295–299.
 18. Informator turystyczny. – Warszawa: Nakładem Związku polshkih towarzystw turystycznych w Polsce, 1932. – 266 s.
 19. Hoffman J. Przewodnik po Wołyniu. / J. Hoffman. – Warszawa: Związek polshkih towarzystw turystycznych, 1938. – 67 s.
 20. Janowski A. Pilskie Towarzystwo Krajoznawcze / A. Janowski. // Ziemia. – 1927. – № 11. – S.18–182
 21. Kowalczyk I. Powołanie i działalność Towarzystwa Opieki nad zabytkami Przesłości z perspektywy siedemdziesięciu lat / I. Kowalczyk. // Ochrona zabytkow. – 1978. – № 2. – S. 99–103.
 22. Morwic Z. Towarzystwo Opieki nad zabytkami przeszłości Wołynia / Z. Morwic. // Głos Wołyński. – 1921. – № 9. – S. 10.
 23. Orłowicz M. Ilustrowany przewodnik po Wołyniu / M. Orłowicz. – Luck: Nakł. Wołyńskiego towarzystwa krajoznawczego i Opieki nad zabytkami przeszłości, 1929. – 380 s.
 24. Przewodnik po Polsce w 4 tomach: Polska Południowo-Wshodnia [pod. red. S.Lenartowicz]. – Warszawa: [b.n.w.], 1937. – T.2. – 540 s.
 25. Traktat pokoju między Polską z Rosie i Ukraine. – Warszawa–Lwów: Drukarnia w Gywińskiego w Warszawie, 1921. – 95 s.
 26. Wiadomości turystyczne: Województwo Wołyńskie. – 1932. – Nr. 1. – rok. II. – Styczeń – 25 s.
 27. Wołoszynowsky J. Województwo Wołyńskie w swietle liczb i faktow / J.Wołoszynowsky. – Luck: [b.n.w.], 1929. – 249 s.
 28. Wołyńskie Towarzystwo Krajoznawcze i Opieki nad Zabytkami Przesłości w Łucku // Ziemia. – 1928. – № 12. – S.187.

РЕЗЮМЕ

ВОЛЫНСКОЕ КРАЕВЕДЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО И ОПЕКИ НАД ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЯМИ ДРЕВНОСТИ И ЕГО ВКЛАД В РАЗВИТИЕ ТУРИСТИЧЕСКОГО ДЕЛА НА ТЕРРИТОРИИ ВТОРОЙ РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ В МЕЖДУВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Ковальчук Т.В. (Острог)

В данной статье проанализирована деятельность Волинского краеведческого общества и опеки над достопримечательностями древности на территории Второй Речи Посполитой, а также его вклад в развитие туристической отрасли как на территории Волини, так и Польской республики.

Ключевые слова: Волинское краеведческое общество и опеки над достопримечательностями древности, Волинское воєводство, Вторая Речь Посполитая, туризм, экскурсия, путеводитель, туристический маршрут.

SAMMARY

VOLYN REGIONAL SOCIETY AND PRESERVATION OF ANTIQUITY SIGHTS AND ITS CONTRIBUTION INTO DEVELOPMENT OF TOURIST BUSINESS ON THE TERRITORY OF THE SECOND RICH POSPOLYTA DURING THE INTERMILITARY PERIOD

T. Kovalchuk (Ostroh)

The article deals with the activity of Volyn regional society and preservation of antiquity sights on the territory of the Second Rich Pospolyta, and as well as its contribution into the development of tourist industry both on the territory of Volyn and the Polish republic.

Keywords: Volyn regional society and preservation of antiquity sights, Volyn province, Second Rich Pospolyta, tourism, excursion, guide-book, tourist route.

УДК 94 (477) “1928/1932”: 316.647.82

ПОЗБАВЛЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ НЕПМАНІВ В УКРАЇНІ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ (1928 -1932 рр.)

Щербина І. В. (Харків)

Актуальність проблеми. Ліквідація нової буржуазії в кінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. відбувалася в умовах різкого погіршення економічної кон'юнктури та суспільно-політичної ситуації у Радянському Союзі. На жаль, джерела зафіксували, в основному, лише напрямки використання непманами капіталу, який звільнився після закриття своїх підприємств, що суттєво збіднює наше уявлення про наступну долю цих людей. У той же час, джерела, що відображають подальше життя колишніх представників нової буржуазії України на початку 1930-х років, мають уривчастий характер, суттєво розпорошені та неповні, що дуже ускладнює процес дослідження цього питання. Не випадково, що більшість дослідників закінчували вивчення даної проблеми висвітленням подій кінця 1920-х років. Таким чином, актуальність статті полягає у недостатній кількості наукових праць присвячених вивченню даної проблеми. Тому є сенс дослідити питання про долю колишніх представників нової буржуазії України на початку 1930-х років. У зв'язку з цим *метою* запропонованої статті є аналіз методів діяльності партійно-радянських органів спрямованих на позбавлення приватних підприємців виборчих прав, як форми соціальної дискримінації. Такі дії повинні були прискорити процес швидкого декласування та розпаду нової буржуазії України як верстви радянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Однією з найсерйозніших та болісних проблем, з якою, у першу чергу, довелось зіткнутися колишнім непманам, було позбавлення їх та членів їхніх родин, так званих „утриманців”, виборчих прав. Непмани були позбавлені політичних прав ще на початку нової економічної політики у жовтні 1921 р. [1, 1921. - № 22. – ст. 620]. За Конститу-

цією УСРР 1929 р. до числа „позбавленців” (тобто тих, хто був позбавлений виборчих прав) поряд з іншими категоріями „соціально-чужих” громадян належали:

а) особи, що вдавалися до найманої праці з метою зиску;

б) особи, що жили з нетрудових прибутків, а саме: відсотків з капіталу, прибутку з підприємств, надходжень з майна тощо;

в) приватні крамарі, торговельні та комерційні посередники.

Іншими словами, колишні непмани були досить повно репрезентовані у названому вище колі осіб.

В умовах ліквідації приватногосподарського сектора в Україні різко зростає питома вага осіб, позбавлених виборчого права – з 2, 1 % у 1925/26 р. до 5, 7 % у 1928/29 р. до загального числа виборців, або в абсолютних цифрах – з 274, 9 тис. до 896, 1 тис. осіб [2, с. 35]. У містах та селищах України питома вага позбавленців зросла за той же час з 5, 7 до 9, 8 % до загального числа виборців або, в абсолютних цифрах, з 73, 6 тис. чол. у 1925/26 р. до 253, 9 тис. чол. у 1928/29 р. [2, с. 35-36]. Різке збільшення числа „позбавленців” наприкінці 1920-х років, у першу чергу, було наслідком втілення на практиці сумнозвісного сталінського гасла про заострення класової боротьби в країні по мірі просування радянського суспільства до соціалізму. Перш за все до списків позбавлених виборчих прав громадян, що складались органами ДПУ, міліцією, фінвідділами, а потім вже передавались до виборчих комісій, потрапляли особи, що жили на нетрудові доходи, використовували найману працю, приватні підприємці, крамарі та члени їх родин, а також ті, хто раніше займався підприємництвом. Вони складали основну масу „позбавленців” [3, с. 103-104].